

УПРАВЛІННЯ АДЕКВАТНІСТЮ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів управління адекватністю банківського капіталу в контексті забезпечення фінансової стійкості банківської системи України.

Ключові слова: антикризове управління банками, капітал, банківський капітал, адекватність банківського капіталу, фінансова стійкість банківської системи.

Серед задач, які має вирішувати Національний банк України, є забезпечення здатності банківської системи протидіяти впливу внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих факторів. На жаль, поглиблення наслідків світової фінансово-економічної кризи 2008-2010рр. вказало на слабкий потенціал навіть найпотужніших банківських систем світу оперативного та ефективно реагувати на загрози виникнення системних банківських криз.

Водночас сучасний стан української фінансово-кредитної система, яка на сьогодні є надзвичайно залежною від впливу несприятливих факторів міжнародного економічного середовища (зважаючи на тісну співпрацю України з міжнародними фінансово-кредитними установами, СОТ, що призводить до посилення інтервенції іноземного капіталу та несприятливо відображається на курсі гривні), вказує на низку досить важливих проблем, що мають бути вирішеними для забезпечення фінансової стійкості українських банків та системи загалом.

Однією із таких проблем, на нашу думку, є забезпечення адекватності банківського капіталу, на яку сьогодні не звертають достатньої уваги при формуванні стратегічних напрямків діяльності банківської системи України.

Різні аспекти діяльності банків та функціонування банківських систем у контексті фінансової стійкості банківської системи досить широко розглядаються як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі. Серед українських фахівців варто назвати: О. В. Васюренка, В. М. Гейця, О. В. Дзюблюка, Ю. С. Довгаль, В. О. Зінченка, О. І. Кірсева, Л. А. Ключко, Р. В. Михайлюка, С. К. Онищенко, Л. О. Примостки, М. І. Савлука, Н. М. Ступки, Р. І. Тиркала тощо. Серед зарубіжних вчених найбільший внесок зробили: Ф. Аллен, К. Дж. Барлтруп, Д. У. Блекуелл, Дж. Вітлі, Е. Гілл, Ч. Кіндлебергер, П. С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, С. Фішер, Х. Фрейхас, М. Фрідман, Д. Шумахер та ін.

Однак, попри значну наукову розробленість проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи, поглиблене дослідження ролі та місця управління адекватністю банківського капіталу в її забезпеченні не знаходить значного відображення у наукових публікаціях. Крім цього, більшість наукових джерел розглядають адекватність капіталу лише як показник, а не як систему управління банківськими установами.

Метою статті є дослідження та формалізація проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України з позиції забезпечення адекватності регулятивного капіталу вітчизняних банків.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» адекватність банківського капіталу визначається як певний показник (зокрема, норматив Н2), що розраховується відношенням регулятивного капіталу до зважених за рівнем ризику активів [8]. Такий підхід повною мірою збігається із положеннями всіх трьох редакцій Базельських угод, що також визначають адекватність банківського капіталу лише як коефіцієнт (так званий коефіцієнт CAR) та передбачають його розрахунок у такий спосіб:

$$CAR = \frac{TC1 + TC2}{RWA}, \quad (1)$$

де: TC1 - капітал банку 1-го рівня (основний капітал);

TC2 - капітал банку 2-го рівня (резерви);

RWA - активи банку, зважені за рівнем ризику.

Показовим є той факт, що нормативне значення коефіцієнта CAR, прийнятого в міжнародній практиці, є нижчим від вітчизняного Н2 (не менше 8% та не менше 10% відповідно) [6-8]. Однак, навіть за умови встановлення більш жорстких граничних меж адекватності капіталу банків, банківська система виявилася надзвичайно вразливою до впливу світової фінансово-економічної кризи та постала перед реальною загрозою виникнення системної банківської кризи, яку Національному банку України на щастя вдалося відвернути, використовуючи при цьому непопулярні заходи антикризового управління (тимчасові адміністрації, мораторій на задоволення вимог кредиторів, націоналізація комерційних банків тощо).

Рис. 1, який демонструє порівняння динаміки коефіцієнта Н2 та рівня проблемної заборгованості за даними НБУ та рейтингового агентства Standard & Poor's, дозволяє зробити низку висновків щодо відповідності цього показника тому змісту, який у нього закладений.

Під проблемною заборгованістю Національний банк розуміє лише прострочені та безнадійні кредити, а агентство S&P враховує також реструктуризовані кредити, у результаті чого отримані дані двох оцінок відрізняються у рази [1].

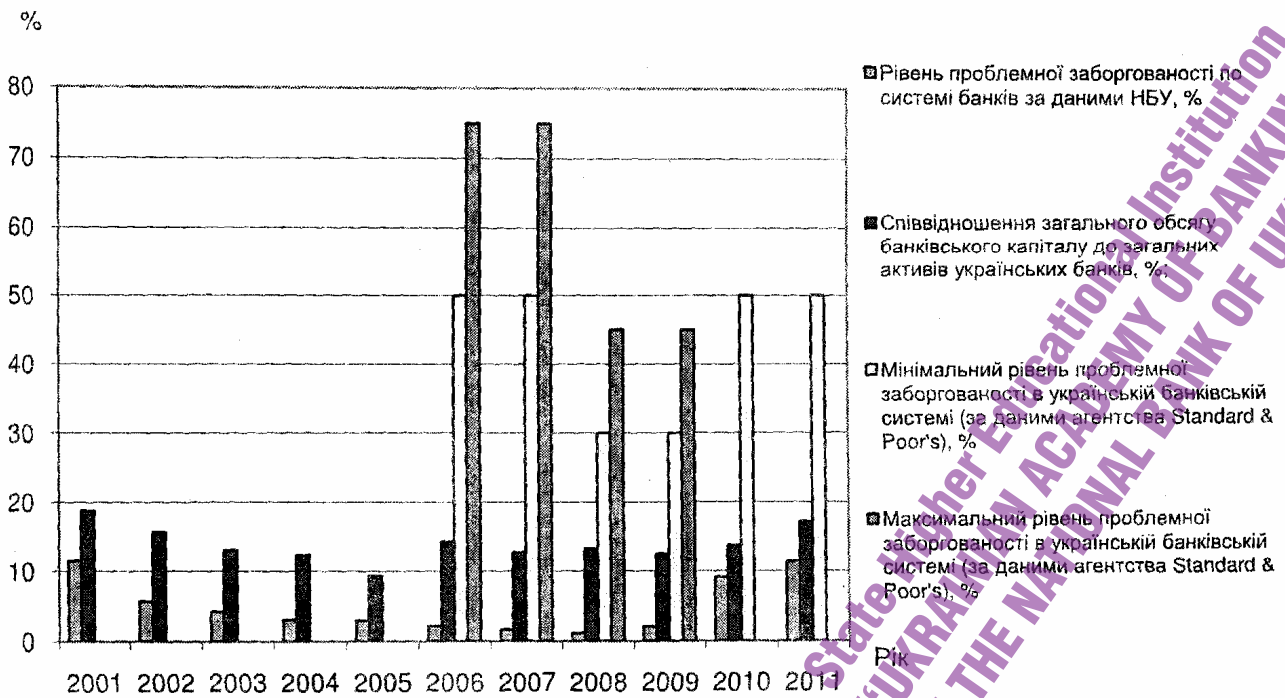

Рис. 1. Зіставлення значень нормативу Н2, рівня проблемної заборгованості за даними НБУ та агентства Standard & Poor's

Складено за даними [2, 10]

За офіційними даними Національного банку, показник адекватності регулятивного капіталу перекриває рівень проблемної заборгованості перед банками, що теоретично має означати повну фінансову стійкість банківської системи та її високий потенціал нівелювати можливі втрати за умови 100%-го неповернення тих позик, що визначаються НБУ як проблемні. Однак, зважаючи на реальні обсяги неповернених кредитів під час поглиблення наслідків світової фінансово-економічної кризи 2008-2010рр., виглядає дещо дискусійною оцінка проблемної заборгованості Національним банком (саме така заборгованість потенційно є найбільш небезпечною з точки зору можливості її відшкодування під час дії кризових явищ) [3]. Крім того, при сучасному значенні нормативу Н2 в 2010-2011рр. банківський капітал не перекриває навіть третини проблемної заборгованості, що зумовлює доцільність удосконалення чинної політики формування економічних нормативів для підвищення потенціалу збереження фінансової стійкості банківської системи навіть під впливом наслідків світових кризових явищ.

При цьому, політика регуляторів фінансового сектору в цьому контексті, на нашу думку, має базуватися на побудові гнучкої системи економічних нормативів, яка б змінювалася відповідно до стану фінансово-економічного середовища в країні, причому мінімальні значення економічних нормативів мають бути встановленими відповідно до Базельських рекомендацій тоді, як максимальні значення мають обмежуватися лише об'єктивними економічними процесами [4]. Така система, на наше переконання, не лише буде ефективним антикризовим заходом для регулювання банківської системи Національним банком України, метою якого має бути запобігання появі та загостренню в ній кризових явищ, а і стане додатковим важелем для саморегулювання вітчизняного банкоцентричного фінансового сектору, оскільки

постулює збільшення економічних нормативів у нестабільних економічних умовах змусить банки вчасно переглядати свою ринкову, процентну, валютну політику, змінювати пріоритети своєї діяльності із максимізації прибутку до забезпечення фінансової стійкості; змінювати підходи до формування власних кредитних портфелів (відмова від надання більш прибуткових та ризикових кредитів на користь менш прибуткових, проте більш стабільних).

Варто зазначити, що іншим, не менш важливим, питанням у межах проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України є також зміна підходів до розуміння сутності цих економічних нормативів (зокрема нормативу адекватності регулятивного капіталу або Н2). Ми вважаємо, що адекватність банківського капіталу слід розуміти значно ширше, ніж окремий показник, що має демонструвати перевищення обсягів капіталу над зваженими за ризиком активами для порівняння із встановленим нормативним значенням. До речі, економічний зміст навіть нормативного значення у 8% коефіцієнту CAR, передбаченого Базелем II, є на сьогодні питанням наукових дискусій, оскільки він Базелем лише регламентується. Слід наголосити на необхідності формування цілісної системи управління адекватністю банківського капіталу, що має спиратися на збалансоване управління трьома основними компонентами: регулятивним капіталом, активами та ризиками.

Такий підхід формує значне поле для подальших наукових досліджень у сфері забезпечення фінансової стійкості банківської системи: з одного боку - окремих банків (які мають адекватно оцінювати можливі ризики, а відтак і наслідки від проведення майже кожної кредитної операції та можливість нівелювати потенційні втрати за рахунок лише власного капіталу); з іншого боку - банківської системи загалом (з метою об'єктивної оцінки фінансового стану, а не усереднення

фінансово-аналітичних даних найкращих та найгірших вітчизняних банків] [5, 9].

Таким чином, особливої актуальності набуває розробка цілого комплексу заходів для підвищення рівня фінансової стійкості банківської системи України та її потенціалу протидіяти впливу факторів несприятливого міжнародного економічного середовища. На нашу думку, такий комплекс має містити:

розробку об'єктивного механізму оцінювання рівня проблемної заборгованості в банківській системі, що має залучати не лише оцінку безнадійної та простроченої заборгованості, а й інших потенційно ризикових складових кредитного портфеля банківської системи;

встановлення динамічної та більш адекватної системи економічних нормативів, що формувалися б не лише відповідно до Базельських угод, але і враховували б відповідні економічні цикли;

розгляд адекватності банківського капіталу не як окремого показника, а як перспективної концепції антикризового управління банками та банківською системою, основу якої має складати збалансоване

управління капіталом, активами та ризиками;

упровадження більш дієвих та оперативних інструментів попередження можливості виникнення як кризових явищ у діяльності окремих банків, так і системних банківських криз в умовах появи лише перших сигналів такої можливості, а не коли криза вже відбулася, тобто формування превентивної антикризової моделі управління банківською системою.

Таким чином, адекватність банківського капіталу має розглядатися як один із основних напрямків забезпечення фінансової стійкості банківської системи, оскільки вона одночасно містить основні аспекти діяльності кожного банку: формування основного капіталу, управління активами, оцінку ризиків. На основі збалансованого підходу до управління цими компонентами з'являється можливість розробки такої системи превентивних антикризових заходів, яка б забезпечувала фінансову стійкість вітчизняної банківської системи в умовах мінливого середовища незалежно від характеру, масштабів та походження можливих фінансових шоків.

Список літератури

1. Васюренко, О. В., Банківський нагляд [Текст] : підруч. / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко / - К. : Знання, 2011. - Книга. - 502 с.
2. Значення економічних нормативів в цілому по системі [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84901
3. Кучинський, В. А. Система управління ресурсами банків [Текст] / В. А. Кучинський, А. С. Улинич. - М. : Экзамен, 2000. - 224 с.
4. Лаврушин, О. И. Деньги, кредит, банки [Текст] / О. И. Лаврушин, М. М. Ямпольський, Ю. П. Савинский. - М. : Финансы и кредит, 1998. - 439 с.
5. Мороз, А. М. Банківські операції [Текст] : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. - 2-ге вид., випр. і доп. - К. : КНЕУ, 2002. - 476 с.
6. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Національного банку № 368 від 28.08.2001 р. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
7. Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова правління Національного банку № 250 від 20.06.2012 р. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1030-12>.
8. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III (зі змін, та доп.). - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
9. Сало, І. В. Фінансово-кредитна система України та перспективи її розвитку [Текст] / І. В. Сало. - К. : Наукова думка, 1995. - 178 с.
10. Украина — кредитный рейтинг [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.standardandpoors.com/ratings/articles/ru/ru/?articleType=HTML&assetID=1245318694177>.

РЕЗЮМЕ

Котенко Александр

Управление адекватностью банковского капитала в контексте обеспечения финансовой устойчивости банковской системы

Статья посвящена исследованию теоретических аспектов управления адекватностью банковского капитала в контексте обеспечения финансовой устойчивости банковской системы Украины.

RESUME

Kotenko Oleksandr

Management of the adequacy of bank capital in the context of financial stability of the banking system

To research the theoretical aspects of the adequacy of bank capital in the context of financial stability of the banking system of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2012 р.

